

חכתה וחסקה שיעשה ה' עמנו חסד בכלל ובפרט שיתחזק כוללנו החדש ב' בחזקת כשרות וחזקת ממון, ויפיק ה' כוונתנו ורצוננו לאורה, אשר מטרתינו היא שנזכה ללמוד וללמד כדרך אשר ראינו מרבתינו הקדושים ז"ל, והמסייעים אותנו בין בגוף בין בממון נקוה שיזכה לקרן אורה ולהצלחה ואחרית טוב כראוי לנטפל לעושי מצוה רבא ויקרא גדולה עד מאוד לזכות את הרבים לתורה ולעבודה בירושלים עיה"ק ת"ו.

דש"ה לבניו היקרים המופלגים שי', ואם אמצא חן בעיניו יכבדינו בנעימות ידיו הטהורות, גם אתן לו תודה על טובתו אלי.

הק' הנ"ל

- ל -

דרכו בפסקיו ותשובותיו

(קטעים מתוך תשובות רבינו)

התוספות

א. 'לא להורות באתרא דחבריה'

בעזה"י כה. י"ט אלול תרי"ג לפ"ק

לשנה טובה יכתב ויחתם ידידי הרב המופלג הדיין המצויין בהלכה כש"ת מו"ה פייש ווינטער נ"י בק"ק האליטש יע"א כ'.

מכתבו קבלתי, ושם נאמר ששמע שהוריתי בעברי דרך בקהלתו, דמי ששמע שמועה קרובה קודם קבורה ואי אפשר לקוברו בו ביום, שרשאי

בד. ה"ה קופת רמבעה"נ כולל 'בית הסופר והמאיר' (ע"ש החתם סופר ובעל ה'אמרי אש') לעדת אונגארין (כהיום 'כולל שומרי החומות'), שנתייסד בתקופה ההיא. כה. חיו"ד סי' שמ.

כו. בן רבי יוסף משה וינטר מהאליטש [אבי הג"ר אליעזר וינטר אב"ד שטאמפען] בנו של הג"ר ישעי' דיין שם. תלמיד הג"ר אברהם ליפשיץ רב מחוז טאבור

האונן למול את בן חבירו ולהתפלל, אבל לא יניח תפילין. ומעלתו תמה עלי מ"ש תפילין מתפילה.

והנה באמת אין דרכי להורות באתרא דחברו, אלא שאז היה הדבר נחפז בהיותי שם והלכתי לבית הכנסת דשם בשחרית ולמול ילד שכיבדו אותי במצות מילה, ועברתי על פתח מוהל ההוא הידוע, שהיה מיועד להינתן לו חלק במילת הילד ההוא, וסיפר לי המאורע שבא לו אז שליח [להודיעו] שמת אביו, מה יעשה (ושאל את פי כדת מה לעשות), ושאלתי אותו אימתי יהיה הקבורה, ואמר שלא יהיה עד יום מחר כאשר הוא במדינתנו מצד פקודת המלכות יר"ה, והשבתי לו שיוכל לכוון לבית הכנסת להתפלל ולמול אלא שתפילין לא ילבש...

ובזה אחתום כו' מנאי ידידו הדו"ש

הק' משה שיק מברעזאוו

*

אוצר החכמה

[שנת תרי"ז] כו

החיים והשלום וכל טוב לבני הבחור המופלג מו"ה חיים שיק שיחי כח.

מכתבך קבלתי. ועל דבר אשר שאלת על אשר דרשו ממך אם מותר ליתן תינוקת סומא, רק על איזה שנים, כל זמן שהיא קטנה, בבית חינוך סומים, כדי ללמדה אומנות שלא תהא מוטלת על הבריות, אבל אי אפשר שם שלא תאכל טריפות, וגם אינה משמרת שם שבת, וכתבת צדדים להתיר.

בבעהמין. דיין בהאליטש עד להסתלקותו ביום י' שבט תרכ"ג. נזכר בתשובות רבינו חאו"ח סי' סה-סו, קלח, רלח, שכח; חיו"ד סי' ה, מה, רלב, שמ, שמא; חאה"ע סי' כד, לו, פה, פט, קה; חחו"מ סי' יז, לג. ראה עוד להלן סימן פד. כז. חאו"ח סי' קסג.

כח. על בנו רבי אהרן חיים שיק ראה למעלה סימן יא.

הנה גוף הדבר אין אני פוסק למעשה, דאין ראוי להורות באתרא
 דחבריה שלא מדעתו, וכל שכן במקום גדולים במקומם שם, ויכולין
 לשאול את הרב הגאון נ"י או דיינים המומחים שלהם, וכאשר יורו המורים
 כן יעשו. ומכל מקום הואיל ובאת לכלל הזה להיות שואל, לא אמנע
 להודיע לך דעתי בזה לא למעשה, וגוף הענין כבר מובא בתשובת מרן
 הגאון זצ"ל בכתם סופר האו"ח סימן פ"ג...

... הנראה לפענ"ד כתבתי. אביך הודוש"ת

הק' משה שיק מברעזאוו

*

יערגין כט'. יום ב' יו"ד ניסן תר"כ לפ"ק

את חג המצות יחוג בדיעות ידידי הרב הדיין המצויין בהלכה
 מופלא ומופלג בתורה וביראה החרוץ ושנון כש"ת מו"ה
 שלמה קליין נ"י בק"ק פאקש יע"א^ל.

גי"ה מיום ב' ויקרא קבלתי בשעה שאני עמוס התלאות ושאלנא להו,
 ומעלתו נ"י ביקש ממני לחוות דעתי בדבר הצריך עיון טובא, וקשה אבקה
 של רבית ואיסורו גדול, [וכ]אשר אמרו דהוי ככופר באלקי ישראל
 וביציאת מצרים ראוי למנוע ממנו, ובלא"ה הרי הרב הגאון אב"ד דקהלתכם

כט. חיו"ד סי' קנז.

ל. נולד בשנת תקצ"ג בפרערוי לאביו רבי גרשון יהודה ליב הכהן קליין. תלמידם
 של הג"ר ליביש האן אב"ד דאביטשוי, הג"ר שלמה קוועטש אב"ד ניקלשבורג
 וה'כתב סופר' בפרעשבורג. בשנת תרי"ח נשא את בתו של הג"ר יואל אונגר אב"ד
 פאקש וכיהן שם כדיין. משם נתמנה בשנת תרכ"ה לאב"ד זענטא, בה כיהן עד
 לפטירתו ביום ט"ז אדר ב' תר"ס. מחבר 'לקוטי שלמה' ו'עת ספוד'. בנו הג"ר יוסף
 הכהן קליין אב"ד גאדעלע, חתניו הג"ר שרגא פייש פולק אב"ד וואיטצען, הג"ר
 מנחם מנדל פולק אב"ד טורוק-בעטשע והג"ר יהודה ביכלר אב"ד מינדסענט. נזכר
 עוד בתשובות רבינו האו"ח סי' עח. קיג; חיו"ד סי' רפח.

נ"י לא בעירכם, וכבר הביא בש"ע יו"ד סימן רמ"ה בשם מהרי"ק דאין ראוי להורות איסור והיתר באתריה דחבריה, וכל שכן מילתא דפרהסיא וצרכי ציבור, ואחריות דאחרים לא קבילנא עלי. אמנם הואיל ותורה הוא אמרתי להשיב, לא להלכה ולא למעשה, אלא להעיר על דברי כבוד מעלתו נ"י, ועל דברי תלמידי הרבני המופלג מו"ה יואל צבי בנעט נ"י לב, ולמעשה כאשר יסכימו הרב אב"ד נ"י וב"ד צדק יעשו.

וגוף השאלה הוא, דבקהלתכם התעוררו לעשות חברה כדרך שפארקאססע [=קופת חסכון], וזה משפטה שכל איש הרוצה להסתפח בה יתן תיכף זהב אחד...

... והנה אנשי החברה לפי הנראה לא לבצוע בצע ולהרבות הונם בנשך ותרבית התעוררו לעשות חברה הזאת, אלא לעשות חסד ולהקל מוטות הנגשים התחברו על זאת, בוודאי לא יהיו חיבור עצבים, אלא חברים מקשיבים לקול ה' ולקול חכמים ורבנים, וכאשר יורו להם יעשו, ויתקיים בם כספו לא נתן בנשך ושוחד על נקי לא לקח עושי אלה לא ימוט לעולם, יהי ה' עמו ויעל.

דברי ידידו הדו"ש

הוצאת מוסד הרבנות

הק' משה שיק מברעזאוו

*

א. ה"ה הג"ר יואל אונגר הנ"ל בעל שו"ת ריב"א, ראה עליו למעלה סימן יד.
ב. נולד בשנת תקצ"א לאביו הג"ר מנחם מנדל בנעט דיין בפאקש. "הצדיק החסיד" (ממצבתו) נפטר בפאקש ביום כ"א אדר תרמ"ה. חתנו "הגדול בתורה" רבי שלמה אונגר גר בפאקש. נזכר עוד בתשובות רבינו חיו"ד סי' קנב, ריא, שסו. וראה עוד להלן סימו עז.

בעזה"ת ל^ג. כ"ה טבת תרל"א לפ"ק פה חוסט יע"א

החיים והשלום וכל טוב לאהובי האברך הרבני המופלג בתורה
וביראה שלשלת היוחסין כש"ת מוה' שמעון סופר נ"י היושב
בשבת תחכמוני בק"ק קליין ווארדיין יע"א ל^ד.

מכתבו קבלתי בשבוע העבר, ובו נאמר לשאול את דעתי בענין אילנות
הנטועים בבית הקברות על הקברים, אי רשאין לחטוב ולקצוץ אותן ולתת
מהם לעניים דחוקים מאוד בחסרון עצים בעתים הקרים הללו. וכתב
מעלתו נ"י דאותן שאינם עומדים על הקברות ממש, לא קא מבעי' ליה
כלל דוודאי מותר, אלא על אותן שעומדים על הקברות.

ושאלה זו, אם היתה כאן שאלה, אין ראוי לרב א' להורות באתריה
דחבריה. אם אמנם שמעלתו נ"י כתב שהוא בהסכמת הה"ג הגדול מרא
דאתרא נ"י ל^ה, מ"מ לאו אורח ארעא. אמנם באמת הלוא הדבר מבואר

ל^ג. חיו"ד סי' שנח.

ל^ד. נולד בשנת תר"י בפרעשבורג לאביו האב"ד בעל ה'כתב סופר'. לאחר נישואיו
בשנת תר"ל עם בת הנגיד רבי יצחק פריעד, גר ליד חמיו בקליינוורדיין. לאחר
פטירת זוגתו בשנת תרל"ב חזר לפרעשבורג. בזיוו"ש חתן הג"ר חיים שמואל הלוי
בירנבוים מדובנא חתן רעק"א, ובזיווג שלישי חתנו של הג"ר בנימין שלמה זלמן
הלוי שפיצר אב"ד וויען חתן החתם סופר. בשנת תרמ"א עלה על כס הרבנות
בערלוי, בה כיהן פאר עד עלותו על המוקד באוישוויץ ביום כ"א סיון תש"ד.
מחבר שו"ת 'התעוררות תשובה', 'שיר מעון' על התורה וש"ס. השאיר אחריו
בנין וחתנין רבנו, צאצאיו שישבו על מדין, בניו הג"ר משה סופר רב"ד ערלוי
והג"ר אברהם סופר אב"ד פיומא. חתניו הג"ר משה דייטש אב"ד סאבאדקא והג"ר
ישראל שמואל קליין אב"ד פיזעש-אבאני. נזכר עוד בתשובות רבינו חיו"ד סי'
קעב; חאה"ע סי' פו. ראה עוד להלן סימן נו (ג).

ל^ה. ה"ה הג"ר אברהם יצחק ויינברגר. נולד בשנת תקס"ה בדוקלא לאביו רבי
מרדכי יהושע ויינברגר (פרנקל-תאומים). תלמיד וחתנו של הג"ר צבי הרש
הלר-חריף אב"ד באניהאד ואויבן-ישן בעל 'טיב גיטין'. לאחר נישואיו התגורר ליד
חמיו בבאניהאד. משנת תקצ"ב אב"ד פריישטאט, ובשנת תר"ד עלה על כס
הרבנות בקליינוורדיין. שם כיהן פאר עד להסתלקותו ביום י"ב חשו תרמ"ה.

בש"ע יו"ד סימן שס"ח, ובדבר המפורש רשאין לפלפל, יען דאין כאן שאלה אלא פלפולא בעלמא...

אוצר החכמה

אוצר החכמה

...דברי ידידו הדו"ש

אוצר החכמה

אוצר החכמה

הק' משה שיק מברעזאווע

*

בעזה"ת ל'. יום ו' עש"ק לסדר ויצא תרל"ז לפ"ק פה חוסט יע"א

אוצר החכמה

החיים והשלום וכל טוב להרבני המופלג מו"ה שלמה קליין נ"י בקליין ווארדיין יע"א ל'.

אוצר החכמה

מכתבו קבלתי, ובו נשאלתי אם אחד שלא היה לבוש בציצית לא בטלית גדול ולא בטלית קטן כל ימי חייו ומת אם יש ללבוש אותו שעת קבורתו בציצית. ואם אמנם שאין (מדרכי ואין מן ה)ראוי להשיב לו, (שהרי) בקהלתו (שם) הרב הגאון מרא דאתרא נ"י ל"ה, ואם יש לו (איזה) ספק יכול לשאול שם, אפי"ה כיון דכל הדברים האלה כבר מבוארין אמרתי להשיב מפני הכבוד...

הק' משה שיק מברעזאווע

*

מחבר 'פני יצחק' על סוגיות הש"ס ו'מלל לאברהם' על התורה. חתניו הג"ר אברהם ברודא אב"ד ברעזנא מח"ס 'פרי החג' על סוגיות הש"ס והג"ר משה ישעי' שוורץ בעטשעד מח"ס 'הלכה למשה' על סוגיות הש"ס. נזכר בתשובות רבינו חיו"ד סי' שכז; חאה"ע סי' מו.

ל'. חיו"ד סי' שנ.

ל'. ראה עליו למעלה סימן ט אות ג.

ל'. הג"ר אברהם יצחק ויינברגר הנ"ל.

בעזה"י לט, חוסט תרל"ז לפ"ק

תאריך: 12/31/57

החיים והשלום וכל טוב לכבוד הרב המאור הגדול המופלג
כש"ת מו"ה מיכל שטערין בק"ק פילדעש יע"א^ב.

זה איזה שבועות שתיים שהן ארבע שקבלתי מכתב שאלה הלכה
למעשה בדין בכור, מאת הרבני המופלג מו"ה יצחק זאב כ"ץ נ"י, ואין דרכי
להשיב לאדם פרטי במקום שיש רב במתא, וקיי"ל דאין להורות באתריה
דחבריה, לכך אני כותב לכבוד מעלתו נ"י, והוא יכול למסור להרבני הנ"ל...
...והנראה לפי ענ"ד כתבתי, ואחתום וכו'.

הק' משה שיק מברעזאוו

*

בעזה"י ז"א. יום ה' מ"ב למב"י תרל"ח לפ"ק פה חוסט יע"א

אוצר החכמה

החיים והשלום וכל טוב להרב הגדול המופלג בתורה כש"ת מו"ה
בנימין זאב מאנדעלבוים נ"י אב"ד דק"ק סאטהמאר יע"א^{מב}.

בשבוע זו קבלתי מכתב מאת התורני הנגיד מו"ה אשר לעמיל בנעט נ"י
גבאי דח"ק שם, שכתב לשאול אותי ע"ד הוצאות המת בעגלה, שמעלתו
נ"י הסכים לשאול אותי, ומסתמא הוא אומר אמת, ואפ"ה הא קי"ל דאסור

לפ. חיו"ד סי' שכ.

מ. הג"ר יחיאל מיכל שטרן נולד בשנת תקע"א בקאלוב לאביו רבי יחזקאל שטרן.
תלמיד החתם סופר בפרעשבורג. בזיווג שני חתן רבי מאיר ליב אסטרייכר. במשך
ארבעים שנה כיהן כאב"ד פילדעש, עד להסתלקותו ביום ז' אדר א' תרנ"א. בנו
ממלא מקומו הג"ר מנחם מנדל שטרן אב"ד פילדעש.

מא. חיו"ד סי' שנא.

מב. נולד בשנת תקע"ה לאביו רבי שמואל. תלמיד החתם סופר בפרעשבורג. לאחר
נישואיו עם בת הנגיד רבי דוד הולנדר בבאטיז, גר ליד חמיו והרביץ תורה. משנת
תר"ח לערך האב"ד הראשון של קהלת סאטמאר הסמוכה, שם כיהן פאר כיובל

להורות באתריה דחבריה, וגם לאו אורח ארעא הוא, וע"כ אני כותב ^{הנ"ל} התשובה למעלתו נ"י ואם הוא יסכים אזי ימסור אותו לבעליו (לתלמידי) להתורני הרבני הנ"ל...

והנה אנו קיי"ל מנהג אבותינו תורה הוא, וילפינן כן מקרא דדברי קבלה דכתיב ^{אוצר החכמה} ואל תטוש תורת אמך, ואיכא נמי משום בל יחל דרבנן כדאיתא בפ"ב דנדרים, ומימות העולם היה המנהג להוציא המת בכתפי...
^{הנ"ל}

אמנם במקום שרחוק ביה"ק מהעיר, וגם עוד חששו דבני אדם הטרודים על המחיה ועל הכלכלה, ויש לחוש שלא ישתדלו להביא (שלא ימצאו משתדלים לשאת) את המת למקום רחוק, ועוד שאר אמתלאות, הקילו (להם) להוליך את המת בעגלה, דאיכא למימר דבכה"ג לא היה המנהג מעיקרא, וכמו שכתב המג"א סימן תר"צ דהיכא דנשתנה העת והדבר אינם עוברים על לא תטוש תורת אמך, כן נ"ל להסביר וללמד זכות על בני ישראל. אמנם על זה לא נשאלתי, אלא שהשאלה היה במקום שכבר מוליכין את המת בעגלה שיזדמן להם, אם רשאים מעתה לעשות להם עגלה מיוחדת לזה, אי לית ביה משום חוקות עכו"ם...

ולכל הפחות יש לזהר שלא יעשה העגלה המיוחדת לזה דוגמת עגלות שעושין האומות העולם לענין זה, דבכל דברים שאנו עושים כדי לדמות להם, הם אסורים לנו משום כמה לאווים כמש"כ הרמב"ם בהלכות עכו"ם וחקותיהם. לזאת ישכילו לשנות העגלה ההוא מן דרכי העגלות שעושין אומות העולם, וחכם עיניו בראשו ישכיל ויבין כדת מה לעשות. והנראה לפי ענ"ד כתבתי. ויבולע המות לנצח ואין פרץ ואין צווחה ברחובות בני ישראל. וכבר כתבתי אם יסכים מעלתו נ"י לדברי הנ"ל כפי דעתו כן יעשה.

דברי החותם בברכה משולשת דברי ידידו הדו"ש

הק' משה שיק מברעזאווע

שנים עד להסתלקותו ביום ג' תשרי תרנ"ח. בנו הג"ר משה אהרן מנדלבוים אב"ד מאראש-וואשארהעלי וחתנו הג"ר משה דוד וינטרניץ רב"ד סאטמאר. נזכר עוד בתשובות רבינו חאה"ע סי' קכה.

[שנת תרל"ז] כ"ג

החיים והשלום וכל טוב לכבוד ידידי התורני והרבני המופלג
 מו"ה מאיר גוטמאן נ"י במארמארש סיגעטה יע"א.

מכתבו קבלתי, ואם אמנם שאין אני מכיר אותו ואין אני יודע לתארו,
 ואין מדרכי להשיב למי שאין אני מכיר אותו, ובפרט שבקהלתו (רב לכם)
 הרב הגאון הגדול המפורסם מו"ה יקותיאל יהודא טייטלבוים נ"י מ"ד, ויוכל
 לשאול ממנו, אפי"ה כיון שמכתבו נראה שיש בזה לאפרושי מאיסורא,
 ע"כ אני כותב לו תשובה...

[דברי חיים]

דברי הדו"ש

הק' משה שיק מברעזאווה כ"ה

כ"ג. חיו"ד סי' שכו.

כ"ד. נולד בשנת תקס"ח לאביו הג"ר אלעזר ניסן טייטלבוים אב"ד סיגעט
 ודראהביטש, ונתגדל בבית אבי-אביו בעל ה'ישמח משה' האב"ד אוהעל. חתן
 הג"ר משה דוד אשכנזי אב"ד טאלטשווא-צפת. משנת תקצ"ג אב"ד סטראפקוב,
 משנת תר"א מילא מקום זקינו כאב"ד אוהעל, לאחר מכן משנת תר"ז אב"ד
 גורליץ, ומשנת תרט"ז מילא מקום אביו כאב"ד דראהביטש. בשנת תרי"ח עלה על
 כס הרבנות בקהלת סיגעט, בה כיהן פאר, הרביץ תורה בישיבתו הגדולה, ורבים
 השכימו לפתחו, עד להסתלקותו ביום ו' אלול תרמ"ג. מכתביו נדפסו: שו"ת 'אבני
 צדק' על ד' חלקי שו"ע, 'ייטב לב' על התורה, 'ייטב פנים' על המועדים, 'רב טוב'
 על התורה, 'ייטב לב' על הש"ס. בניו: הג"ר אברהם אהרן טייטלבוים אב"ד
 קולבסוב, ממלא מקומו הג"ר חנני' יו"ט ליפא טייטלבוים אב"ד סיגעט, הג"ר משה
 יוסף טייטלבוים אב"ד אוהעל והג"ר אלי' בצלאל טייטלבוים אב"ד טעטש. חתניו:
 הג"ר ברוך הלברשטאם אב"ד גורליץ, הג"ר ישראל יעקב יוקל טייטלבוים אב"ד
 וואלאווע והג"ר משה הורוויץ אב"ד רוזבדוב.

רבות יסופר על האהבה הגדולה ששררה בינו לרבינו. בעת שנחלה רבינו אמר
 הייטב לב "שצריכין להתפלל עבור בריאותו של הרב מחוסט, כי אם יש איזה
 מחלוקת באיזה קהלה, אם אנו רבני המדינה כותבים לשם לפשר באיזה אופן, אינם
 שומעים לנו, אבל כאשר הרב מחוסט כותב דעתו מיד נשתקע המחלוקת" (דרכי
 משה החדש עמ' ל). "בעת שנחלה... [רבינו] ושכב על ערש דוי ל"ע בחליו האחרון,
 קרא אותו [את הג"ר יעקב יוסף גינז אב"ד ביסערמין תלמיד רבינו] מרן בעל ייטב

ב. 'אין דרכי לעשות סגוריא לדברי'

בעזה"י ^{אוצר החכמה} עש"ק פרשת במדבר תרל"ד פה חוסט יע"א

החיים והשלום וכל טוב לכבוד הרב המאוה"ג המופלג מו"ה משה פאללאק סג"ל אבדק"ק באניהאד יע"א ב"ו.

מכתבו קבלתי, ואם אמנם אין אני אומר קבלו דעתי והבוחר יבחר, ואין

אמ"ח 1234567

אוצר החכמה

לב זי"ע ואמר לו קום מיט מיר מבקר חולה זיין דיין רבי... ומרן בעמהר"ם שיק התחיל להתנצל לפני מרן בעל ייטב לב ואמר בזה"ל, סיגעטער רב זייט מתפלל איך זאלל געזינד זיין... אמת דיא גמרא זאגט הרואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו, פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה, איך שפיער מיך ניכט אין ביטול תורה... וכשנסעו לביתם בכל הדרך ישב הייטב לב זי"ע בלי שיחה אפילו דיבור קל, רק העמיק במחשבתו, ופתאום התחיל לדבר עם כ"ק אאמו"ר [הרב מביסערמין] זי"ע, ואמר לו בזה"ל, ר' יעקב יוסף האסט דוא געהערט וואס דיין רבי האט געזאגט... והשיב לו אאמו"ר זצוק"ל, ער האט געזאגט ער שפירט זיך ניכט אין ביטול תורה, ע"ז היה מניח הצדיק ידו על ראש כ"ק אאמו"ר זצ"ל ואמר, דיא בטלן דיא פערשטעהסט נישט, ער האלט דאך שוין בייא פשפש ולא מצא" (הרי בשמים עה"ת בהקדמה).

כאשר הספיד את רבינו "פתח בדברי קדשו בקול חוצב להבות אש בבכיות גדולות ונוראות: ממה עד משה לא קם כמשה" (דרכי משה החדש עמ' לד). והתחיל בסדר הפרשה, 'ויאמר ה' אל משה בא'! וצעק בקול מר "הייליגער חוסטער רב אני עושה אותו לשליח מצוה שימליץ טוב בשמי מעלה, כאשר עשה עד הנה בחיים חיותו, ולבקש רחמים בעד אחינו בני ישראל, שהם בעו"ה בשפל המצב ושרויים מאוד בצער, ולהריק עליהם שפע טובה וברכה משמי מעלה", וצווח בבכי "הוי אחי, כל זמן שהרב הקדוש מו"ה שמעלקי ז"ל מסעליש היה חי אתנו היינו כסגור"ל ואח"כ נשארנו כציר", ועכשיו נשארתי כחירי"ק". נזכר בתשובות רבינו חאו"ח סי' קד, שיג. ראה עוד להלן סימן נח, עא, עב.

מה. ראה עוד בתשובות רבינו חיו"ד סימן שז: הנה כבר כתבתי לך שאין אתה בעל הוראה, ומי שיש לו קצת שאלה צריך לשאול מרבנים הסמוכים.

מו. חאו"ח סי' קעח.

מז. נולד בשנת תר"ה בסערדאהעלי לאביו הג"ר יצחק זעקיל הלוי פולק מח"ס

דרכי להשיב לעשות סגוריא לדברי, בכל זאת היות וכתב מעלתו בתימה
שכמדומה לו שהסופר טעה, לכך אמרתי לשנות הדברים בקצרה.

הנה כבר הארכת בתשובה הקודמת והבאתי דברי החכם צבי בסימן
קי"ב, ולפי דבריו אי אפשר לטלטל בעיר שהניחו שני עירובין בשני בתי
כנסיות...
אגרות מהר"ם שיק

... ואחתום בברכה המשולשת דברי ידידו הדורש שלומו.

הק' משה שיק מברעזאווה

*

בעזה"ת מ"ח. יום ב' לסדר משפטים תרל"ז לפ"ק פה חוסט יע"א

החיים והשלום וכל טוב לכבוד ידידי הרב הגאון הגדול
המפורסם כש"ת מו"ה דוד ליב זילברשטיין האב"ד דק"ק
טרעבעשאף מ"ט.

מכתבו קבלתי, ואם אמנם שאני אדם חלש לראות בעיני ואני חלוש

ברכת יצחק. תלמידים של הג"ר יהודה אסאד אב"ד סערדאהעלי בעל שו"ת
מהרי"א, הג"ר עזרא צורף רב"ד סערדאהעלי בעל זכרון טוב, הג"ר מאיר פרלס
אב"ד קראלי וה'כתב סופר' בפרעשבורג. לאחר נישואיו בשנת תרכ"ד עם בתו של
הג"ר אליעזר צבי הרש הלוי לוינגר במאגענדארף מח"ס בני לוי, דר שם ליד חמיו.
בשנת תרל"ב עם התייסדות הקהלה החרדית בבאניהאד, נתקבל לאב"ד הקהלה,
וכיהן שם פאר עד להסתלקותו בדמי ימיו ביום ד' חשון תרמ"ט. מחבר ספרי
'וידבר משה' על התורה, 'תקון משה' על המועדים וחידושי סוגיות, 'ברכת משה'
עמ"ס חולין ו'וידבר משה' כללים. בנו הג"ר אברהם הלוי פולק דיין בבאניהאד
וחתנו הג"ר ישעי' זילברשטיין אב"ד וואיטצען בעל 'מעשי למלך' (בזיווגו השני).
נזכר עוד בתשובות רבינו חאו"ח סי' עו, קט, קעו-קעז, שכא-שכב; חיו"ד סי' רלא,
רמ-רמא, רסא-רסב, רעו; חחו"מ סי' מז; חאה"ע סי' מג-מד, פח, קיז, קיח,
קמט-קנ. ראה עוד להלן בסימן זה אות ג, ובסימן סא (בהערה), צח.

מח. חאו"ח סי' רלו, חיו"ד סי' צז.

מ"ט. נולד בשנת תק"פ בבאניהאד לאביו רבי אהרן זילברשטיין (לייפניק). תלמיד

מאוד, וגם אני טרוד ואין לי פנאי להשיב, ואני לא אמרתי קבלו דעתי כי אם כתבתי מה שאפשר לומר דרך ספק. וגם אני ידעתי שתורה שבעל פה אי אפשר לברר על ידי כתב ולעולם נשארים פקפוקים וסברות חלוקות, ולא באתי עתה לעשות סגורין לדברי, אלא לפי שבסוף המכתב כתב לי כבוד מעלתו נ"י שאלה וביקש ממני לחוות דעתי, על דבר הקמח של פסח אם מותר למכרו לעכו"ם בחול המועד פסח בחנות...

1234567
אוצר החכמה

... והארכתי בזה אף על פי דאין נפק"מ לדינא, מ"מ כיון שהקיפוני בחבילות תשובות, אמרתי לברר דברי. ואחתום בברכה יהי ה' עמו ויברך אותו ואת ביתו. דברי ידידו הדורש שלומו.

הק' משה שיק מברעזאווה

תור החכמה

*

1234567
אוצר החכמה

שיל"ת¹. חוסט יום עש"ק כ"א מרחשון תרל"ג לפ"ק

1234567
אוצר החכמה

החיים והשלום וכ"ט להרב המאווה"ג המופלג מו"ה מאיר נ"י האבדק"ק בילקע והגליל יע"א נא.

גם מכתבו השני קבלתי ואם אמנם שאין מדרכי להשיב שנית על דברי,

1234567
אוצר החכמה

הג"ר יעקב קאפל אלטנקונשטאט-חריף אב"ד וערבא בעל חידושי ודרשות יעב"ץ והג"ר מאיר א"ש אב"ד אונגוואר בעל שו"ת אמרי אש. משנת תרי"ג דייין באוהעל, לאחר מכן דר בזענטא, ובשנת תר"כ לערך עלה לארה"ק והתיישב בירושלים. בשנת תרכ"ח חזר לארץ מולדתו והתגורר תקופה מסוימת בגראסוורדיין ובטאקייא. בשנת תרל"ב כבר כיהן כאב"ד טערעבעש וזשיביף, ומשנת תרל"ח אב"ד וואיטצען, עד להסתלקותו ביום י"ד ניסן תרמ"ד. מילא את מקומו בנו הג"ר ישעי' זילברשטיין בעל 'מעשי למלך'. מחבר ספרי 'שבילי דוד' על ד' חלקי שו"ע, 'קול קורא' על התורה. נזכר עוד בתשובות רבינו חאו"ח סי' קעט, רמה ('מדברי מכתבו ניכר שמופלג בתורה הוא ולומד על דרך הישר'); חיו"ד סי' צו, קפב; חחו"מ סי' מ, מא. ראה עוד להלן סימן קלב.

ג. חאה"ע סי' צז.

נא. ה"ה הג"ר מאיר ב"ר חיים ישראל איזראעל. תלמיד הג"ר אשר אנשיל הלוי

כי אין אני אומר קבלו דעתי והבוחר יבחר, וגם אין לי פנאי שאני מוטרד בכמה ענינים, אפילו הכי כיון שהיא מילתא דאיסורא אמרתי להשיב בקצירת אומר¹¹² הנה כבר כתבתי דאי אפשר לומר בגט שנמצא לאחר הנתינה בשעה שנוהגין לקרוא את הגט שנית אם נמצא בו אז טשטוש באופן שכפי שהוא עתה הוא וודאי פסול...

ואחתום בברכה המשולשת ידידו הדו"ש

הק' משה שיק מברעזאווה

*

ג. 'אריכות לצורך מעלה'

התקופה

אוצר החכמה

בעזה"ת¹¹³. יום ה' ואתחנן תרל"ה לפ"ק פק"ק חוסט יע"א.

התקופה

החיים והשלום וכל טוב להרב המאווה"ג המופלג בתורה כש"ת מו"ה משה הלוי פאלאק אבדק"ק באניהאד¹¹⁴.

מכתבו קבלתי, ושם נאמר שאלה בקיצור גדול, וכתב מעלתו שהיה נראה לו ממכתבי העבר שאין רצוני שיאריך, ואני לא יודע איך מצא זה בדברי, בוודאי אריכות שלא לצורך אינה מעלה, אבל אריכות לצורך מעלה, ובוודאי טוב ויפה לברר הדברים כל הצורך.

יונגרייז אב"ד טשענגער בעל ה'מנוחת אשר'. אב"ד בילקא, ולאחר עלייתו לארה"ק כיהן כדיין בבית דין חסידים בירושלים. נפטר שם י"ז תשרי תרע"ח. חתנו הג"ר ישעי' הלוי יונגרייז אב"ד זערינד מח"ס חזון ישעי' ושא"ס. נזכר עוד בתשובות רבינו חיו"ד סי' פ; חאה"ע סי' צו, קכג.

גב. חאו"ח סי' עו.

נג. ראה עליו למעלה בסימניו זה אות ב.

והנה, לפי הנראה ממכתבו שכתב דהקהל רצה להתנות ומעלתו לא הסכים עמהם... כן נראה לפענ"ד נכון.

דברי ידידו הדוש"ת

הק' משה שיק מברעזאווע

*

ד. 'אין דרכי להשיב על פלפולים'

בעזה"י נר. עש"ק ויקהל תרל"ח לפ"ק

החיים והשלום וכל טוב לכבוד הרב הגדול המופלג בתורה
מו"ה עמרם בלוהם נ"י אבדק"ק ה' מאדע יע"א נה.

מכתבו על נכון קבלתי, ומעלתו האריך בחריפות ובקיאות להשיג עלי
על מה שכתבתי בכוונת התוס' בע"ז דף ט"ו ד"ה מ"ד וכו', ואף שאין דרכי
להשיב על פלפולים, ומכש"כ עתה שאני חלוש, רק כיון שביקש בסוף
מכתבו שאשיב לו תשובה שני', לזאת הנני להשיבו על מכתבו בקיצור
נמרץ...

ואסיים בברכה המשולשת וכו'

הק' משה שיק מברעזאווע

*

נר. חיו"ד סי' של.

נה. נולד בשאמשאן בשנת תקצ"ד לאביו האב"ד הג"ר יצחק יעקב בלוס לאחר מכן
רב"ד קראלי. תלמידם של הג"ר חיים סופר אב"ד בודאפעסט בעל 'מחנה חיים',
הג"ר מאיר פרלס אב"ד קראלי, הג"ר שמעון סופר אב"ד מאטערסדארף וקראקא
בעל 'מכתב סופר' ואחיו ה'כתב סופר' בפרעשבורג. בזיווג ראשון חתן רבי משה
ליב פישר בבאגאמעיר, ובזיווג שני נשא את בתו של הג"ר חיים יוסף דוב הכהן
כהנא-הלר בקראסנא. משנת תרי"ח אב"ד אלמאשד, משנת תרכ"ד
בהעדילא-מאדע. ומשנת תרמ"א מילא מקום רבינו כאב"ד חוסט. בשנת תרמ"ג

בעזה"י. יום ה' במדבר תרל"ח לפ"ק פה חוסט יע"א

החיים והשלום וכל טוב לכבוד הרבני המופלג בתורה מו"ה
דוד קליינהנדלער נ"י בק"ק טארנוי בגאליציען יע"א יי.

הנה מכתב מעלתו קבלתי, ואם אמנם שאין אני מכיר אותו ולא אדע
אכנהו אם הוא מורה הוראה או צורבא מרבנן, מ"מ לאשר ראיתי שהוא בן
תורה וסידך לפני איזה קושיות בענינים שונים, אמרתי להשיבו בקצרה. אם
אמנם שאין אני משיב על קושיות ותירוצים, ומסתמא יש שם תלמידי
חכמים ולומדים (מופלגים) ובפרט בקהלתכם שיוכל לשאול אותם, אפי"ה
כיון שאני רואה שהוא בן תורה מופלג לא אשיב כעת פניו ריקם...

... כל זה אמרתי להשיב לו מפני הכבוד, אעפ"י שאין דרכי להשיב על
קושיות ופלפולים, שאין אני כבן עזאי שאמר שכל מי שיש לו קושיא יבוא
ויפרקנה וכו', ואני אדם טרוד ומוטרד ומונע את עצמי מלהשיב בכל מה
דאפשר. ועל שאר פלפולים שכתב מעלתו אין לי פנאי ואי"צ להשיב.

דברי ידידו החותם בחפזי בברכה המשולשת, הדו"ש

הק' משה שיק מברעזאווה

אגרות מהר"ם שיק

עלה על כס הרבנות בבערטי-אויפאלו, בה כיהן פאר עד לפטירתו ביום כ"ו אלול
תרס"ז. מחבר שו"ת 'בית שערים' על או"ח ויו"ד, 'ערבי פסחים' על הגדש"פ.
השאר אחריו בנין וחתנין רבנן, מהם ישבו על מדין בניו, הג"ר יצחק יעקב בלום
דיין בבערטי-אויפאלו, הג"ר יהודה צבי בלום אב"ד האנשוויץ, ממלא מקומו הג"ר
בנציון בלום אב"ד בערטי-אויפאלו והג"ר משה נחום בלום דיין בגראסוורדיין.
חתניו, הג"ר גרשון שטרן אב"ד מאראש-לודאש בעל 'ילקוט הגרשוני', הג"ר יוסף
צבי סופר אב"ד שאמשאן והג"ר יוסף חיים פישמן אב"ד טעלעגד. נזכר עוד
בתשובות רבינו חיו"ד סי' שכט. כן בספרו 'בית שערים' הרבה תשובות אל רבינו.
ראה עוד להלן סימן נ, קמה.

נז. חיו"ד סי' קל-קלג.

נז. רבי דוד כהנא קליינהנדלר נזכר גם בתשובות 'שערי צדק' חאו"ח סי' צג, קלז;
'פקודת אלעזר' סי' פז. אולי זהה למי שביהן לאחר מכן כאב"ד לנצוט, ויברניפקה
וזבורוב. נפטר בווען בשנת תרע"ו לערך. בנו הג"ר שלמה קליינהנדלר מילא

ה. 'רצוני שיצא האמת לאמתו'

אוצר החכמה

1234567

אוצר החכמה

שיל"ת נח. חוסט יום עש"ק ג' דחנוכה תרל"ג לפ"ק

החיים והשלום וכל טוב להרב המופלג בתורה וביראה כש"ת
מו"ה שמשון אליעזר נ"י אבדק"ק לוק יע"א נח.

מכתבו קבלתי, ושם נאמרה ונשנית השאלה שכבר כתבתי עליה
תשובה פעמיים בענין בכור הידוע. ואני לא אמרתי קבלו דעתי, ואם נראה
בעיני מעלתו שיש מקום להתיר היה לו לשאול או מהגאון דק"ק
לעמבערג¹²³⁴⁵⁶⁷ או משאר גדולים, ואין זה פגיעה בכבודי, אדרבה זה רצוני
שיצא האמת לאמתו, ומיני ומנייהו תסתיים שמעתתא. והנה ראיתי
במכתב מעלתו נ"י שביני שיטא רמז לדחות מקצת דברי, ושיש להתיר
דהוי שבות דשבות, ולאחרים מיהא יהיה מותר, ואין לחוש שיערים להטיל
מום כדי לפטור מטיפולו, שהרי יכול להכניסו לכיפה. ואני בתומי אלך
ואמינא...

... ויהי ד' עמו. דברי ידידו הדו"ש^{אוצר החכמה}

הק' משה שיק מברעזאווה

מקומו כאב"ד זבורוב. חתניו הג"ר בנציון שליטא אב"ד זבורוב והג"ר לוי יצחק
הרמליך אב"ד פודקמין.

נח. חיו"ד סי' שיז.

נח. הג"ר שמשון אליעזר הכהן גוטדינר נולד בטרין לאביו רבי אהרן יעקב הכהן
גוטדינר תלמיד בעל ה'ישמח משה'. אב"ד טיסא-ליק (שם מצאנו זכרו כבר בשנת
תקצ"ט) עד לפטירתו בשנת תרל"ג-ל"ד. בנו הג"ר פנחס ארי' הכהן גוטדינר דיין
בעדיעק. נזכר עוד בתשובות רבינו חיו"ד סי' שטו, שטז.

ס. ה"ה הג"ר יוסף שאול נאטאנזאהן אב"ד לעמבערג (לבוב) בעל ה'שואל ומשיב',
ראה עליו להלז סימז מג.

ו. 'לא אמרתי אלא להעיר' ^א

^{אגרות מהר"ם שיק}

התשובות שכתבתי לא יסמוך אדם עלי, כי ידעתי את מך ערכי שאין ^{אגרות מהר"ם שיק}
אני ראוי להוראה, ולא מפני רמות רוחא השבתי לשואלי דבר, אלא מפני ^{אוצר החכמה}
שהיה נראה לי שאסור למנוע בר, ולא אמרתי אלא להעיר, וגם היה נ"ל ^{אגרות מהר"ם שיק}
שרצון השי"ת בזה, וגם מפני חולשת עיני נעשה על ידי בחורים וכתבו
כמה טעותים, וצריך תיקון על ידי יודע ומבין.

- לא - ^{אגרות מהר"ם שיק}

^{אגרות מהר"ם שיק}

דברי היסוד

לחברת לימוד ש"ס ומשניות בק"ק חוסט ^ב

שיל"ת

בהתאסף יחד יחידי סגולה מאנשי קהלתינו, להמתיק סוד להרחיב גבול ^{אגרות מהר"ם שיק}
הקדושה, להרבות ידיעות התורה והמצות, אשר יעשה אותם האדם וחי
בהם, נמנו וגמרו לכונן וליסד ולחדש חברה דלימוד [משניות ש"ס וגמרא],
להוסיף מדע ולקח טוב. ולידע ולהודיע על מה אדניה הטבעו, בא כאן עם
הספר יסודי ושרשי החברא, למען יעמדו ימים רבים.

תכלית החברא

א) ראשית דבר, קיימו וקבלו עליהם בני החברא ללמוד תמידין כסדרן
דבר יום ביומו כל בני החבורא דמשניות, פרק משניות בסידור ובבירור.
ולשכור להם בן תורה מופלג בתורה, שילמוד ברבים מידי יום ביומו כפי
האפשרי בבית המדרש של הקהל פרק משניות, מסודר ומבורר כיד ה'
הטובה עליו. וכל הרוצה לשמוע יבא וישמע. ובני החברא יהיו שתולים

ב. בהקדמת תשובות רבינו חאו"ח, וראה צילום כתי"ק בנוסח שונה להלן עמ' קמח.

כב. כרם שלמה שנה ט' קובץ י' עמ' מד-מו.